

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ЗА ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНИМ ПІДХОДОМ: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Досліджено сутність інформаційно-аналітичного забезпечення банку. Запропоновано використання якісно нової інформації для забезпечення безпеки комерційного банку шляхом здійснення вартісно-орієнтованих заходів. Рекомендовано запровадження новітньої звітності, яка є доречною з огляду на застарілість підходів фінансового обліку та фінансової звітності.

Ключові слова: *інформація, інформаційна діяльність, аналітична діяльність, інформаційно-аналітичне забезпечення банку, інформаційний ресурс, принципи, фінансово-економічна безпека банку, вартісно-орієнтований підхід, звітність банку.*

Постановка проблеми. Ефективний розвиток банківської системи є основою економічного розвитку кожної держави, адже це створює умови для розвитку фінансової системи та створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечуючи захист інтересів вкладників і клієнтів банків.

Ефективність функціонування системи безпеки комерційного банку значною мірою залежить від її інформаційно-аналітичного забезпечення. XXI століття небезпідставно називають століттям інформаційних технологій. В умовах жорсткої конкурентної боротьби на фінансовому ринку інформаційний ресурс може стати вирішальним фактором для своєчасного виявлення та нейтралізації загроз, а, як наслідок, для забезпечення фінансово-економічної безпеки банку. Своєчасна, доречна, повна, об'єктивна, достовірна інформація – є запорукою прийняття виважених управлінських рішень. Інформаційний простір функціонування банківських установ є значним, часто перенасиченим зайвою, неправдивою інформацією. За таких умов ризик використання неповної або необ'єктивної інформації в разі прийняття управлінських рішень є високим.

Виокремити необхідну інформацію, оцінити наскільки отримана інформація є своєчасною, доречною й об'єктивною можна лише, провівши її обробку та аналіз. Так, питання належного інформаційно-аналітичного забезпечення системи безпеки комерційного банку стає актуальним.

Стан дослідження. Питанням безпеки комерційних банків приділяється все більше уваги і серед науковців, і серед практиків. Суттєвий внесок у вирішення вказаної проблематики зробили О. Барановський, Т. Васильців, З. Живко, Н. Зачосова, М. Зубок, Г. Козаченко, О. Ляшенко, І. Мігус, Є. Олейніков тощо. Зокрема, В. М. Фурман та Н. В. Зачосова наголошують, що сучасні учасники банківського сектору та страхового сегмента фінансового ринку зіткнулися з низкою небезпек, що не були характерними для економіки України, які спричинені воєнними діями на Сході країни, політичною кризою та соціальним напруженням. В умовах глобалізації ці небезпеки спричиняють руйнівний вплив на фінансову систему держави, а їх наслідки у перспективі складно навіть передбачити, що актуалізує необхідність ідентифікації загроз економічній безпеці фінансових установ [1, с. 8]. Однак питання інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки банку за оцінкою його вартості недостатньо розкриті та потребує і теоретичного, і практичного дослідження.

Мета статті – проаналізувати важливість інформації для діяльності банку, визначити принципи інформаційно-аналітичної діяльності для створення раціонального потоку інформації з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки банку. Виокремити основні чинники, що зумовили необхідність внесення змін у систему звітування банку та створення «єдиного звіту».

Виклад основних положень. У роботі [2] під інформаційно-аналітичним забезпеченням безпеки банківської діяльності розуміють вид інформаційно-аналітичного забезпечення, що полягає у збиранні, опрацюванні, зберіганні й наданні необхідної інформації щодо стану безпеки відповідним користувачам. Головною метою інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки банківської діяльності є своєчасне виявлення негативних чинників та загроз безпеці банку і забезпечення об'єктивною інформацією прийняття управлінських рішень.

Для створення раціонального потоку інформації з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки банки повинні опиратися на певні принципи інформаційно-аналітичної діяльності. Я. В. Жарій [3] та І. П. Отенко [4] виокремили такі принципи інформаційно-аналітичної діяльності:

- уніфікованості – припускає те, що аналітики мають прагнути до того, щоб проектні рішення, які ними пропонуються, підходили до якомога ширшого кола завдань, які вирішуються;

- активності – проведення інформаційно-аналітичної діяльності і видача її результатів незалежно від конкретних запитів користувачів з елементами прогнозування;

– обґрунтованості – отримання аргументованих результатів аналітичної роботи з використанням сучасних досягнень науки, ефективних інформаційно-аналітичних технологій тощо;

– гнучкості – можливість швидкої адаптації до змін суспільно політичних обставин без модифікації структури методів і засобів реалізації аналітичної роботи;

– системності, що припускає встановлення порядку функціонування всієї системи аналітичної інформації загалом і її динамічних тенденцій;

– принцип вирішення нових завдань, що дає змогу виявляти й вирішувати нові завдання, які ставляться перед підприємством з огляду на ускладнення зовнішнього середовища;

– принцип першого керівника, що заснований на безпосередньому керівництві аналітичною роботою на підприємстві першим керівником із огляду на те припущення, що він буде постійно спрямовувати аналітичний відділ на вирішення нових більш складних завдань і намагатися вивести підприємство на провідні позиції в конкурентному середовищі;

– принцип розвитку – розроблений комплекс вирішення аналітичних завдань, який має створюватися з урахуванням можливості поповнення й постійної актуалізації без порушення його функціонування;

– принцип сумісності – при створенні системи мають бути реалізовані інформаційні інтерфейси, завдяки яким вона може взаємодіяти з іншими системами відповідно до встановлених правил;

– принцип стандартизації, що припускає те, що під час створення аналітичних комплексів повинні бути раціонально застосовані типові уніфіковані й стандартизовані елементи, проектні рішення, пакети прикладних програм, зокрема такі, які дають змогу створювати економіко-математичні моделі;

– принцип ефективності полягає у досягненні раціонального співвідношення між витратами й цільовими ефектами, включаючи кінцеві результати автоматизації;

– принцип єдиної інформаційної бази, що припускає те, що виділена інформація один раз вводилась у систему й могла бути використана багаторазово [4; 5].

У роботі [2] зазначається, що інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки комерційного банку має ґрунтуватися на таких принципах: достовірність інформації, вичерпність інформації, зіставність інформації, оперативність отримання інформації, ефективність інформації, зручність інформації, доцільності (рис.).

<i>Принцип</i>	<i>Зміст принципу</i>
Достовірність інформації	Інформація має відображати реальні процеси та показники, що мають місце у банку та зовнішньому середовищі
Вичерпність інформації	Для отримання достовірних висновків необхідно, щоб інформація була повною, а не частковою
Зіставність інформації	Інформація з різних джерел щодо одного й того ж самого процесу чи явища має бути ідентичною
Оперативність отримання інформації	Інформація має цінність тільки якщо актуальна
Ефективність інформації	Інформаційно-аналітичне опрацювання інформації має бути доцільним, тобто ефект від такого опрацювання має перевищувати витрати на її здійснення
Зручність інформації	Інформація має бути подана у зручному для користувача вигляді
Доцільність інформації	Інформація має бути корисною, тобто необхідною для здійснення аналітичних розрахунків не переобтяжувати

Рис. Принципи побудови інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки комерційного банку

Складено автором за матеріалами [6].

Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки комерційного банку – інформаційне забезпечення, яке поєднує в собі, з одного боку, інформаційну роботу тобто шляхи, засоби та методи збору необхідної інформації, а з іншого – аналітичну роботу, яка включає форми та методи аналізу й обробки інформації, що забезпечує об'єктивне оцінювання ситуації і прийняття виваженого управлінського рішення. Зі зазначеного випливає, що інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки комерційного банку складається з двох частин – інформаційної та аналітичної.

Інформаційна діяльність – це діяльність служби безпеки банку, що полягає в пошуку, збиранні, зберіганні, поширенні інформації (перший етап інформаційно-аналітичного забезпечення).

Аналітична діяльність – діяльність, що полягає в узагальненні, класифікації інформації, її аналізі й перетворенні, розробці висновків, пропозицій, рекомендацій і прогнозів.

Головна мета інформаційно-аналітичного забезпечення системи безпеки комерційного банку полягає у вирішенні інформаційно-аналітичними засобами проблем захисту від загроз, що знижують вартість банку, та у завчасному викритті й попередженні про причини та умови, що можуть сприяти виникненню раних ознак таких загроз.

Формування інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки передбачає чітке визначення напрямів, заходів і засобів збору, обробки, використання, зберігання, підтримки в належному стані фінансово-економічної інформації, використання якої сприятиме підвищенню вартості банку. З огляду на це значної уваги при формуванні інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської установи потребує процес організації інформаційно-аналітичної роботи в банках. Інформаційно-аналітична робота – це комплекс заходів, які проводяться підрозділами служби безпеки підприємства з метою збору та обробки необхідних відомостей з низки питань та на підставі проведеної роботи – розробки інформаційних (інформаційно-аналітичних) документів для керівництва підприємства [7]. Головними елементами інформаційно-аналітичної роботи Є. В. Позднишев визначив такі:

- збір та пошук інформації;
- попереднє вивчення, інформаційно-аналітична обробка, формулювання висновків, облік;
- підготовка інформаційних (інформаційно-аналітичних) документів [7].

Інформаційно-аналітична робота банку зі забезпечення безпеки шляхом управління його вартістю – це комплекс заходів, які здійс-

нює відділ безпеки банку з метою збору та опрацювання інформації про діяльність банку, його вартість і стан безпеки та розробка інформаційно-аналітичних документів для керівництва банку.

Організація та управління інформаційно-аналітичним забезпеченням безпеки банку проводиться службою безпеки. Організація інформаційно-аналітичної роботи включає:

- визначення сфер та об'єктів інформаційної уваги банку;
- визначення мети і завдань інформаційно-аналітичної роботи;
- підбір (підготовку) сил і засобів для проведення заходів інформаційно-аналітичної роботи;
- планування роботи;
- визначення і постановку завдань виконавцям;
- забезпечення заходів інформаційно-аналітичної роботи;
- контроль діяльності сил і засобів, залучених до виконання завдань інформаційно-аналітичної роботи [6, с. 150].

Інформаційно-аналітичне забезпечення формується відповідно до потреб конкретного банку, залежно від умов його функціонування та можливих загроз. Джерела інформації доцільно розділити на зовнішні та внутрішні.

Отримання інформації зі зовнішніх джерел здійснюється через певні канали. М. І. Зубок пропонує таке групування зовнішніх каналів отримання інформації:

1. Інформаційний канал «ТЕКСТ» – загальні публікації, спеціальні публікації, бази даних. Характеристика каналу: наявність великих обсягів «свіжої», але не зовсім об'єктивної інформації. Місткість каналу – 40–60% необхідної інформації.

2. Інформаційний канал «БАНК, ФІРМА» – персонал, клієнти, партнери. Характеристика каналу: технологічна, ділова інформація, інформація про окремих суб'єктів та окремі події, приблизно об'єктивна. Місткість каналу – 30–40% необхідної інформації.

3. Інформаційний канал «КОНСУЛЬТАНТ» – нормативні документи, експерти, радники, консультанти, органи управління, політичні та громадські організації. Характеристика каналу: достовірна інформація. Місткість каналу – 10–15% необхідної інформації.

4. Інформаційний канал «БЕСІДА» – всі види ділового спілкування: конференції, семінари, переговори, зустрічі, презентації, виставки, наради. Характеристика каналу: достовірна інформація на перспективу. Місткість каналу – 5% необхідної інформації.

5. Інформаційний канал «ДЖОКЕР» (випадок) – випадкова інформація. Місткість каналу 0–100% необхідної інформації [6, с. 152].

Внутрішні джерела інформації формуються із використанням автоматизованої банківської системи, яка складається з таких підсистем [2]:

- операційний день банку (ОДБ);
- управління кредитними ресурсами банку;
- управління валютними операціями;
- управління депозитами;
- управління цінними паперами;
- управління касою;
- внутрішньобанківський облік;
- управління розрахунками із використанням пластикових карток;
- звітність банку;
- аналіз діяльності банку.

Забезпечення безпеки банку, шляхом управління його вартістю ґрунтується на використанні інформації зовнішнього та внутрішнього середовища. Зовнішня інформація охоплює дані щодо стану, динаміки та прогнозу розвитку вітчизняного та світового банківського сектору, індикаторів грошово-кредитної політики, стану та перспектив розвитку фінансових ринків тощо. Внутрішня інформація – дані про обсяги кредитних і депозитних операцій, вартість капіталу банку, грошові потоки, фінансові результати.

Забезпечення безпеки комерційного банку шляхом здійснення вартісно-орієнтованих заходів вимагає використання якісно нової інформації. Для цього банки мають використовувати спеціальну звітність про вартість.

Запровадження новітньої звітності є доречним з огляду на застарілість підходів фінансового обліку та фінансової звітності. Методика побудови фінансової звітності не дає керівництву повної та адекватної інформації для управління вартістю банку.

Основними чинниками, що зумовили необхідність внесення змін у систему звітування банків, є такі:

- 1) потреба в оприлюдненні інформації про ефективність корпоративного управління з метою збалансування інтересів внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів (зацікавлених осіб);
- 2) запровадження новітніх підходів до відображення інформації щодо генерування вартості банком у довгостроковому періоді дає змогу знижувати інформаційні ризики та підвищувати корпоративну успішність;
- 3) неврахування таких нематеріальних активів як людський капітал, бренд, репутація, креативність.

Указані чинники актуалізують необхідність складання банками вартісно-орієнтованої звітності. Дослідники проблем управління вартістю банку пропонують запровадження вартісно-орієнтованої звітності (Integrated Value Reporting – IVR) за принципом єдиного звіту [7, с. 311]. Цей підхід передбачає запровадження системи звітності про вартість за чотирма модулями:

1. Обов'язкова фінансова звітність та інші її форми, що оприлюднюються на вимогу регулятора. Фінансова звітність ґрунтується на традиційних підходах до фінансового обліку згідно з НП(с)БО та М(С)БО.

2. Додаткова інформація або звіт про досягнуті показники даної вартості згідно з моделлю виміру вартості – EVA, CVA, DCF – model. У цьому модулі пропонується долучати інформацію, що може бути виміряна й оцінена в грошовому виразі.

3. Додаткова інформація, яка надає дані про оцінку ринком стратегії банку. Цей блок має містити відомості щодо динаміки показників, обраних для оцінки, та аналогічних показників конкурентів.

4. Інформація, яка надає відомості про стратегічні конкурентні переваги компанії.

Висновки. Запропонований підхід «єдиного звіту» розширює коло показників, які доцільно використовувати для оцінки рівня безпеки банку, відслідковувати їх динаміку та визначати вплив загроз на них. Розширення фінансової звітності спрощує отримання додаткової інформації для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки. Така система інформаційного забезпечення має бути основою для зміни оціночних показників, здійснення моніторингу інформації і коригувати стратегію забезпечення фінансово-економічної безпеки.

1. Фурман В. М., Зачосова Н. В. Сучасні загрози економічній безпеці вітчизняних фінансових установ (на прикладі банківських установ і страхових компаній). *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 16. С. 7–11.

2. Отенко І. П., Мішин О. Ю., Мішина С. В. Організація та управління фінансово-економічною безпекою банківських установ: навч. посібник. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 240 с.

3. Жарій Я. В., Сидоренко І. В. Система фінансово-інформаційної безпеки банків України: проблеми та перспективи розвитку. *Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки: колективна монографія / за заг. ред. С. М. Шкарлета*. Ніжин: ФОП Лук'яненко В. В.; ТПК «Орхідея», 2015. С. 240–256.

4. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. Х.: ХНЕУ, 2012. 256 с.

5. Кузіна Р. В. Транспарентність корпоративної звітності як основа її формування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2015. № 12. С. 193–197.

6. Зубок М. І. Безпека банківської діяльності: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2002. 190 с.

7. Позднишев Є. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємства (методи та їх застосування): навч. посібник. Кн. 1. К.: Видавель Позднишев, 2007. 76 с.

8. Управління вартістю банку: монографія / Н. П. Шульга та ін.; за ред. Н. П. Шульги; Міністерство освіти і науки України, Київський національний торговельно-економічний університет. К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2013. 391 с.

Rodchenko S. S. Supporting the security system of commercial bank for a qualified-practiced approach: informatio-analytical aspect

In the article the essence of information and analytical support of the bank is explored, the use of qualitatively new information for ensuring the safety of a commercial bank through cost-oriented measures is proposed.

It is noted that the formation of informational and analytical support of financial and economic security of the bank provides for a clear definition of the directions, measures and means of collection, processing, use, storage, and maintaining the financial and economic information in a proper condition, the use of which will increase the cost of the bank. In connection with this, special attention during the formation of information and analytical provision of financial and economic security of the banking institution requires the process of organizing information and analytical work in the bank.

The security of the bank, by managing its value, is based on the use of external and internal information. External information includes data on the state, dynamics and forecasts of the development of the domestic and world banking sector, monetary and monetary policy indicators, the state and prospects for the development of financial markets, and so on. Internal information – data on the volume of credit and deposit operations, the value of bank capital, cash flows, financial results.

Ensuring the safety of the commercial bank through cost-oriented measures requires the use of qualitatively new information. For this, banks should use special cost reporting. The introduction of up-to-date reporting is appropriate given the outdated financial accounting and financial reporting approaches. The methodology for constructing financial statements does not provide management with complete and adequate information to manage the value of the bank.

The introduction of up-to-date reporting, which is appropriate in view of outdated financial accounting and financial reporting approaches, is proposed.

Key words: *information, information activity, analytical activity, information and analytical support of the bank, information resource, principles, financial and economic security of the bank, cost-oriented approach, bank reporting.*

Стаття надійшла 11 листопада 2018 р.